

Informe

M. Estella Matutes Juan

Filla il·lustre de la ciutat

La inversió en investigació fa que la humanitat avanci i millorin les condicions de vida de les persones. La investigació científica ben aplicada fa que el món sigui més just i igualitari perquè permet descobrir remeis per a malalties i epidèmies que castiguen a tothom, però amb més ferocitat a les persones més febles o que viuen en situacions més precàries. Per això, les societats avançades són les que fomenten la investigació científica, l'accés a la cultura, l'educació, els drets laborals, la sanitat pública i universal, la salvaguarda del patrimoni, l'accés a un habitatge digne i a un medi ambient preservat, la pràctica esportiva i el lleure com a pilars bàsics i drets fonamentals dels seus ciutadans.

La doctora en medicina Estella Matutes Juan, filla d'Antoni Matutes Noguera i Carmen Juan Hernández, casats a Sant Rafel, va néixer a Eivissa el divendres 6 de gener de 1950 i el diumenge 15 va ser batejada a l'església de Sant Elm a la Marina, barri portuari i comercial de la ciutat, per fra Alberto de Jesús. Varen actuar de padrins el seu germà Abel Matutes Juan i Joana Maria Matutes Tur. És neta per la banda paterna de l'empresari Abel Matutes Torres i Isabel Noguera Suñer i per la materna d'Antoni Juan Bonet i Estela Hernández Sorà. L'endemà del seu naixement, *Diario de Ibiza* que costava 0,50 cèntims de pesseta cada número, recollia la notícia del seu naixement i publicava la següent nota a la secció 'Personales'¹:

«Natalicio

1 DIARIO DE IBIZA. 7 de gener de 1950. Hemeroteca Municipal d'Eivissa (HME).

Doña Carmen Juan Hernández, esposa de nuestro amigo D. Antonio Matutes Noguera, ha dado a luz a un robusto y hermoso niño. Reciban dichos consortes nuestra felicitación.»

Anys després de la notícia del seu naixement, el seu nom tornaria a sortir publicat a premsa, en aquest cas en la secció esportiva per la seua participació en nombrosos torneigs de tennis, patinatge i altres disciplines.

L'Institut Santa Maria d'Eivissa i un expedient brillant

Estela Matutes Juan estudià el batxillerat a l'únic institut que aleshores hi havia a les Pitiüses, l'IES Santa Maria d'Eivissa, depenent del districte universitari de Barcelona i ubicat primer a l'antic convent dels Dominics a Dalt Vila i anys després traslladat a un edifici de nova construcció a l'avinguda d'Ignasi Wallis. Amb només 10 anys es va matricular per al primer curs, que va fer el 1960-1961. Havia realitzat l'examen d'ingrés el 27 de maig de 1960. Aleshores tot l'alumnat havia de certificar que estava vacunat de malalties epidèmiques com ara la diftèria i la pigota. Com a anècdota, el certificat que va aportar l'havia expedit un dels metges més populars i estimats de l'Eivissa d'aquells anys, Leandro Juan.

El sisè i darrer curs, ja amb 15 anys, va ser el de 1965-1966. El preuniversitari seria el curs següent, el de 1966-1967. Fins al tercer curs va assistir a classe a l'antic Convent, avui seu de l'Ajuntament, com aleshores. A partir de quart l'institut es va traslladar al nou edifici i des d'aleshores al·lotes i al·lots varen començar a compartir aula. En els sis anys de batxillerat, on va triar la branca de ciències, va traure dinou matrícules d'honor, en assignatures com ara matemàtiques, història d'Espanya, llengua espanyola, geografia universal, educació física, llatí i religió, i vint-i-cinc excel·lents. El certificat d'estudis d'aquells anys passats en aquelles aules és del 27 de maig de 1969.²

La Universitat i un Premi Extraordinari

En acabar els estudis de secundària va marxar a Barcelona a estudiar Medicina, on es va graduar l'any 1975, després de sis anys de carrera i obtenint el Premi Extraordinari de Llicenciatura. A la Universitat de la capital catalana va fer també els cursos de doctorat.

² Arxiu IES Santa Maria d'Eivissa.

Del 1975 al 1979 va ser resident a l'Hospital Clínic de Barcelona als Departaments de Medicina Interna i d'Hematologia i obtingué els títols d'especialista en Medicina Interna i en Hematologia.³

L'octubre de 1979 amb una beca per recerca de la Fundació March va marxar a l'Imperial College i Hammersmith Hospital de Londres. L'estada en aquesta Institució es va prolongar durant sis anys amb el suport i aprovació dels seus projectes per la Fundació Anglesa d'Investigació de la Leucèmia (LRF) i pel Consell Mèdic anglès d'Investigació. Durant aquest temps va compaginar les seues activitats clíniques amb la recerca i aquesta última seria la base de la seua Tesi Doctoral, que versava sobre l'estructura i les característiques de les cel·lules en la leucèmia humana, defensada el març de 1988 i per la qual va obtenir el *cum laude*.

A partir de 1988 va continuar la seua trajectòria professional a l'Institut d'Investigació del Càncer i a l'Hospital Royal Marsden de Londres com a professora de malalties hematològiques malignes i consultora de hematooncologia respectivament. Als esmentats Institut i Hospital va establir una unitat clínica i un laboratori de diagnòstic i recerca que va esdevenir centre de referència per Anglaterra i per altres països i un centre de docència per nombrosos investigadors i metges.

De Freud a la leucèmia

Matutes ha explicat en diverses ocasions que el seu interès per la medicina li va sorgir després de llegir a Freud i saber com va revolucionar la psiquiatria quan es va interessar per les arrels dels problemes dels pacients en una època en què qualsevol tractament psiquiàtric implicava aplicar electroxocs. De fet, quan va iniciar els seus estudis a Londres l'any 1979 gràcies a una beca d'investigació sobre la leucèmia, ho va fer perquè aleshores a Espanya la investigació en el camp de la medicina gairebé no existia. En un acte públic celebrat a final d'agost de 2023 a Ebusus, la doctora va explicar que va decidir que faria investigació i més concretament sobre la leucèmia quan va col·laborar a una unitat d'infants de l'Hospital Clínic de Barcelona especialitzat en aquesta malaltia, durant el seu quart curs de carrera i encara no tenia els mitjans per ajudar-lo. En aquell moment va tenir clar que volia treballar per aconseguir acabar amb aquesta malaltia així que va començar a involucrar-se en assaigs clínics, provant nous fàrmacs, alguns d'ells amb resultats espectaculars.

Quan va començar, el pronòstic de la tricoleucèmia era molt dolent: els pacients que la patien solien morir. Però a mitjan dècada dels anys vuitanta del segle XX el seu

³ <https://sesnostresdones.com>

equip va descobrir un fàrmac que funcionava i actualment aquesta malaltia té una supervivència molt alta.

L'Octubre de 1988 inicià una nova etapa i comença a treballar a l'Institut d'Investigació de Càncer i al seu hospital associat de referència que és el Royal Marsden Hospital on va ser *Lecturer, Senior Lecturer, Reader* i Consultor Hematòleg. Allí va tenir també l'oportunitat, juntament amb el seu mentor, d'establir una unitat de clínica, de diagnosi i de recerca. Durant vint-i-cinc anys en aquest centre s'ha dedicat, tal com ella explica⁴:

1- A la relació amb els malalts.

2- A la diagnosi de leucèmies i limfomes que són difícils i en aquest sentit el seu laboratori va ser centre de referència no només a Anglaterra sinó a escala mundial.

3- A la recerca bàsica i aplicada per avançar en els coneixements de la diversitat de limfomes i leucèmies.

4- A la docència tant a residents com a biòlegs de diferents països i que feien estades al meu departament així com divulgant els seus coneixements mitjançant conferències i cursos que ha donat a tot arreu del món.

La seua activitat ha estat enfocada cap a les malalties del sistema limfoide (limfomes i leucèmies), però també pel que fa a tractament de malalts, al diagnòstic precís d'aquestes malalties, a la recerca i a l'ensenyança a metges i biòlegs.

Estella Matutes Juan és una investigadora de reconegut prestigi d'abast internacional en el camp de la Hemooncologia i especialment en la investigació de la leucèmia limfàtica crònica (LLC). Ha investigat especialment els càncers de medul·la, sang i ganglis.

Articles i publicacions

Estela Matutes Juan ha publicat més de 550 articles a revistes científiques, tant europees com nord-americanes. Ha editat sis llibres, també amb editorials angleses i nord-americanes i ha divulgat mitjançant conferències tant a espais universitaris i científics com escolars tots el seu coneixement científic. Una de les publicacions mencionades fa referència a una anàlisi d'expressió d'antígens, que permet diagnosticar la leucèmia més freqüent, la limfàtica crònica, així com altres leucèmies i limfomes.

4 <https://sesnostresdones.com>

A més, la científica eivissenca ha estat membre d'un gran nombre de comitès europeus i americans que treballen per a establir pautes de diagnòstic, caracterització i tractament d'una gran varietat de tipologies de leucèmies cròniques i limfomes.

L'Score Matutes

La leucèmia limfocítica crònica (LLC) es defineix com una expansió clonal de limfòcits B CD5+ monomòrfics, madurs i immunològicament incompetents a la sang perifèrica, la medul·la òssia i els òrgans limfoides secundaris. Un diagnòstic precís de la LLC de limfòcits B és important des del punt de vista diagnòstic, ja que els règims terapèutics són diferents per a altres trastorns limfoproliferatius crònics de limfòcits B. La puntuació de Matutes utilitza la immunotipificació per identificar la presència o expressió de certs marcadors a la superfície de la cèl·lula. Tradicionalment, s'usaven 5 marcadors: immunoglobulina de superfície, CD%, CD23, FMC7 i CD22, o CD79b. Per al diagnòstic de la LLC s'usa un sistema de puntuació (vegeu més avall). En la LLC, les puntuacions són generalment > 3 , altres tumors malignes de limfòcits B són < 3 .⁵

Una de les fites més importants en la llarga i intensa trajectòria professional dedicada a la investigació científica i la medicina ha set l'elaboració d'un sistema de puntuació per a la diagnosi de la leucèmia limfocítica crònica (LLC), que porta el seu nom: l'Score Matutes. Què és la puntuació de Matutes?:

Es tracta d'un sistema de puntuació dels antígens que actualment s'utilitza arreu del món. Aquest sistema es basa en la immunofenotipificació, analitzant l'expressió de determinats marcadors en les cèl·lules leucèmiques i ajuda a diferenciar la leucèmia limfocítica crònica d'altres malalties limfoproliferatives i a preveure el seu comportament i evolució. Aquest sistema es basa en cinc marcadors:

superfície d'immunoglobulina

CD5

CD23

FMC7 i

CD22/CD79b

La combinació d'aquests marcadors permeten calcular una puntuació que avisa de la probabilitat del fet que un pacient tenguí leucèmia limfocítica crònica (LLC). Tal com expliquen diversos articles d'investigació, la importància del sistema d'Estela Matutes

⁵ <https://www.horiba.com/gbr/medical/qsp-newsletter/qsp-newsletter-41/>

és que ajuda a distingir la leucèmia limfocítica crònica (LLC) d'altres malalties amb símptomes i manifestacions clíniques similars.⁶ Tot i no ser l'únic indicador, la importància d'aquesta puntuació ve marcada per les característiques de la LLC: el càncer s'origina quan les cèl·lules comencen a créixer sense control. La leucèmia limfocítica crònica és la més comuna entre els adults. S'origina a la medul·la òssia, però després passa a la sang. En la LLC les cèl·lules leucèmiques sovint s'acumulen lentament. Per això, molts malalts no presenten símptomes durant molt de temps, però mentrestant les cèl·lules creixen i s'escampen a altres parts del cos. D'aquí la importància dels indicadors i marcadors que ajuden a detectar la malaltia.

Fa ara catorze anys, Estela Matutes Juan reconeixia a una entrevista⁷ que una de les seues alegries personals i professionals va ser descobrir que en un tipus de leucèmia crònica, que és la més freqüent en la població adulta, hi ha una predisposició familiar i un tipus de gens hereditaris que fa que la persona afectada tenguí tendència a desenvolupar aquesta leucèmia.

Tal com ella explica, la investigació de les causes i l'origen del càncer és molt complicada perquè la mateixa paraula ja és molt genèrica i són moltes les variants: «trobar el fàrmac indicat porta molt de temps perquè depèn del tipus de càncer, on està localitzat i altres factors.»

Un altre descobriment fruit d'anys de treball amb el seu equip va ser la utilització d'un tipus d'immunoteràpia amb un anticòs monoclonal per al tractament d'algun tipus de leucèmia que tenia molt mal pronòstic, amb pacients que morien en qüestió de mesos. Han estat dos dels grans avanços en els quals ella ha participat de manera activa.

Estela Matutes Juan és una autoritat respectada arreu del món en el camp de l'oncologia i l'hematologia, en la investigació de la leucèmia limfàtica crònica i és reconeguda com una experta en l'àmbit internacional en la diagnosi i tractament del càncer.

Una conferència a l'IES Blanca Dona

L'any 2013, en una xerrada als alumnes de primer de batxillerat de l'IES sa Blanca Dona organitzada per la professora de biologia Marga Serra, va contar que son pare volia que estudiàs arquitectura, però la seua vocació va ser la medicina. En aquella ocasió, la científica eivissenca va animar als alumnes a dedicar-se a la investigació, a pesar de les dificultats i les retallades pressupostàries en I+D+I, assegurant que aquesta ocupació té futur i que a l'estat s'han fet grans estudis i avanços en la

⁶ «Sistema de puntuació de l'immunofenotip de la LLC» Gpnotebook; «QSP Newsletter 41 – Matutes score, Anemia». Horiba.

⁷ *DIARIO DE IBIZA*. 24 d'abril de 2011.

investigació, tot i la manca de pressupost suficient o les retallades pressupostàries, que a la llarga repercuteixen en el malalt, que depèn del fet que es trobin nous medicaments.

Tornada

Fa més d'una dècada es va jubilar i va tornar a les seues arrels com li agrada reivindicar, però va continuar amb la seua activitat incorporant-se al departament de Hematopatologia de l'Hospital Clínic de Barcelona, mentre continua com a membre de l'Organització Mundial de la Salut (OMS) per a la classificació dels diversos tipus de neoplàsies hematològiques i del paper cancerigen dels retrovirus VIH i TLVH-1.⁸

Una treballadora incansable

Matutes és una treballadora incansable que ha dedicat la major part de la seua vida i moltes hores del dia a la feina de laboratori i a la investigació sense oblidar el tracte amb els pacients. Quan després de tants anys de dedicació va voler tornar a casa, va continuar treballant, fins i tot després de la seua jubilació. La medicina i la investigació és la seua passió i les passions no s'abandonen.

Premis i reconeixements

L'any 2011 el Consell d'Eivissa la va nomenar filla predilecta de l'illa per la seua trajectòria professional en el camp de la medicina i la investigació. Pels mateixos motius, l'any 2024 va rebre el Premi Onda 0 en la categoria de Salut així com el Premi Tànit en la categoria de Pionera pels seus avanços en la lluita contra el càncer, particularment en la investigació sobre neoplàsies limfoides. En el reconeixement que va obtenir juntament amb altres set dones, cada una per un camp diferent, es va fer constar que a pesar de la seua llarga carrera professional mai ha perdut la connexió amb la seua illa natal i ha aprofitat per exercir la seua influència per inspirar a les noves generacions de científics d'Eivissa.

El seu llegat

Estela Matutes Juan forma ja part per dret propi de la història de la medicina, de la història de la investigació i de la història de la lluita contra el càncer. És una autoritat reconeguda tant en el camp de l'oncologia i la investigació de la leucèmia limfàtica crònica com en la diagnosi i tractament del càncer, no només a tot l'estat sinó internacionalment.

Gràcies a investigadores i investigadors com ella, passar per una malaltia com la leucèmia ja no significa una sentència de mort. Gràcies al treball de gent com ella es produeixen avanços en la medicina, que s'aconsegueixen dedicant recursos públics suficients per a la investigació i a la sanitat.

Un departament que semblava l'ONU

També cal destacar el seu tarannà, que s'explica molt bé en el relat que fa de la seua estada a Londres durant vint-i-cinc anys, on no només va investigar sinó que va poder conèixer la cultura anglesa i la de totes les persones de diferents nacionalitats que varen treballar amb ella:

«Em vaig enriquir molt de la seva cultura i sobretot la de totes les cultures que portaren els que passaren pel meu departament des de japonesos, xinesos, italians, americans... un llarg etc. El meu departament semblava l'ONU.»⁹

Conclusió

Són diversos els reconeixements obtinguts per la científica eivissenca. Ara, l'Ajuntament d'Eivissa la proposa per ser la primera filla il·lustre de la ciutat, un reconeixement merescudíssim que engrandirà la galeria de fills il·lustres, mancada fins ara de dones tot i la seua imprescindible aportació al progrés de la societat en tants de camps. A partir d'ara ja haurem de parlar de galeria de filles i fills il·lustres.

Això no obstant, no volem deixar de destacar que tot i les fites aconseguides en el camp de la investigació, de la lluita contra el càncer i la trajectòria professional d'abast internacional que ha protagonitzat Estela Matutes Juan, no ha rebut tots els guardons que mereix un currículum com el seu. Per això consideram merescudíssima la proposta de declaració com a filla il·lustre de la ciutat que impulsa l'Ajuntament d'Eivissa sobre la base del seu Reglament d'Honors i Distincions.

Fanny Tur Riera

Directora de l'Arxiu Històric d'Eivissa i Formentera (AHEiF) i biblioteques municipals d'Eivissa ciutat.

9 <https://sesnostresdones.com>

Secretària de l'expedient.

ANNEX:

Algunes de les entrevistes i notícies relacionades amb la seua trajectòria professional i publicades a la premsa:

- <https://www.diariodeibiza.es/pitiuses-balears/2013/05/14/investigacion-futuro-espana/620162.html>
- <https://www.horiba.com/gbr/medical/qsp-newsletter/qsp-newsletter-41/>
- <https://canal.march.es/es/coleccion/estella-matutes-juan-45863>
- <https://www.diariodeibiza.es/pitiuses-balears/2018/02/10/estudio/969022.html>
- <https://www.diariodeibiza.es/pitiuses-balears/2008/08/12/estella-matutes-juan-investigadora-institute-of-cancer-research-londres-satisfaccion-curar-persona-enferma-cancer-inmensa/265626.html>
- <https://www.diariodeibiza.es/pitiuses-balears/2011/04/24/estella-matutes-juan-queremos-raiz-cancer-cortarla-forma-definitiva/477570.html>
- <https://www.periodicodeibiza.es/pitiusas/ibiza/2023/09/01/2004863/hematologa-estella-matutes-reivindica-necesidad-los-gobiernos-dediquen-mayores-partidas-investigacion.html>
- <https://sites.google.com/iessablancadona.cat/nosotrastambienpodemos/mujeres-cient%C3%ADficas/en-les-illes-balears/estella-matutes>
- https://www.ondacero.es/emisoras/baleares/ibiza/premios/estella-matutes-juan-investigacion-hematologia-avaza-dia-dia-pero-siguen-siendo-necesarias-mas-becas-mas-financiacion_20240412661900c0c18d400001e52d39.html

